

COORDONATE ALE DISCURSULUI REPREZENTANTELOR MIȘCĂRII FEMININE DIN TRANSILVANIA DIN PERIOADA INTERBELICĂ

Interpretarea discursului elaborat și practicat de reprezentantele mișcării feminine din Transilvania în perioada interbelică, presupune câteva observații privind începuturile mișcării. Condițiile concrete în care aceasta a debutat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au înscris manifestările sale în cadrul mai larg al luptei pentru emancipare națională. Mișcarea feminină a devenit un segment al acesteia, adaptându-se programatic obiectivelor mișcării naționale.

Într-o conferință intitulată „Misiunea Femeii Române“, prezentată în ianuarie 1910, Maria Baiulescu surprindea semnificațiile acestui fapt. „Chestiunea feminină este pentru fiește care țară deosebită și trebuie tratată particular. Noi care avem să luptăm încă pentru viața noastră națională, trebuie să înrolăm femeia instruită la munca culturii noastre naționale. Femeia română nu trebuie să se alipească direcțiunei internaționale a ligelor femeiești din Apus, cari aduc cu sine cosmopolitismul. Noi avem mult mai mari probleme de rezolvat în interesele noastre proprii. Am văzut din trecut că numai femeia este capabilă să ne păstreze tezaurul naționalității. În referințele poporului nostru ea are misiunea să primească o educațiune superioară cu bază națională — sublinia Maria Baiulescu¹. În acest context se urmărea în primul rând emanciparea culturală a femeii, iar activitatea acesteia dincolo de cadrul tradițional al familiei se materializa în acțiuni pe tărâm filantropic, cultural, educativ, pentru conservarea și fortificarea identității naționale².

Aceste constatări le considerăm indispensabile pentru hermeneutica discursului feminin ardelean interbelic, în condițiile în care acesta a evoluat puternic marcat de tradiție. Astfel, cu toate că la 1918 prin Unire se finaliza un proces ale cărui obiective animaseră și mișcarea feminină din Transilvania de la începuturile sale, primii ani interbelici n-au adus răsturnări spectaculoase în perceperea „problemei feminine“ la nivelul mentalității colective. Se remarcă tendința menținerii mișcării feminine din Transilvania în vechile coordonate ideologice, compatibilizate cu noile realități istorice.

În consecință, în primii ani de după război, care au adus o generalizare la nivelul spațiului românesc a polemicilor în jurul „problemei feminine“, în Transilvania nu păreau să se manifeste tendințe de depășire a vechilor limite ale aspirațiilor feminine. Purtătoarele de cuvânt

¹ Maria Baiulescu, *Misiunea Femeii Române*, în *Gazeta Transilvaniei*, an LXXXIX, nr. 1, (Brașov), 1926, p. 3.

² Paraschiva Căncea, *Mișcarea pentru emanciparea femeii în România, 1848—1948*, București, 1976, p. 25.

a mișcării, în majoritate aparținând vechii generații care a activat și înainte de război, nu și-au restructurat discursul în jurul revendicărilor radicale feministe, care n-au fost îmbrățișate nici acum ca și revendicări și obiective prioritare.

S-a remarcat astfel percepția negativă a feminismului radical, sau în cel mai fericit caz receptarea sa ca un fenomen de avangardă, ale cărui idei și manifestări societatea nu era însă suficient pregătită pentru a le împărtăși. „De la modelele fixate și dovedite, ca exemple vrednice de urmat și de la străbunele noastre clasice, nu putem face salturi de sufragette care bombardează portalele parlamentelor, reclamând lărmuitor intrare, într-un mediu impropriu firei și vocațiunii femeii“, arăta în 1920 Elena Pop Hossu Longin³. „Feminismul nostru n-are la bază cultura necesară ideii salvatoare“, — concluziona Constanța Hodoș, considerând că puține femei îl înțeleg cu adevărat⁴. Valeria Tulbure observa și ea că „Unele din reprezentantele emancipării au apucat-o pe cărări greșite, pe suișuri unde femeia noastră nu poate încă urca. La noi femeia abia acum ajunge la conștiința propriei sale valori și a importanței ei în dezvoltarea și progresul neamului“. Astfel, definea în continuare ca alternativă „emanciparea rațională“, prin cultură și educație⁵. Ideea nu era o inovație, mișcarea feminină din Transilvania o îmbrățișase deja și o așeza la limita superioară a revendicărilor sale. Ea comporta acum o dezvoltare teoretică, conformă noilor realități, atât din punct de vedere al mijloacelor, al tacticii, cât și al obiectivului final.

Din aceeași perspectivă era definit tipul femeii ideale. „Vrem să avem femei inteligente și harnice și nu păpuși care cultivă luxul, ori femei moderne care imitând pe bărbați în unele slăbiciuni ale lor, cred a câștiga în ochii lumii“, sublinia Viora Ciordaș, președinta Reuniunii Femeilor Române din Beiuș, în cuvântul de deschidere a Adunării generale a Reuniunii în 1921⁶. La Congresul Uniunii Femeilor Române desfășurat în 1924 la Baia Mare, Maria Baiulescu pleda pentru „femeia normală care să aibă puterea și priceperea de a exista moral și material prin propriile sale forțe“⁷. Ori fixând acest model ideal și ca strategie „emanciparea rațională“, mișcarea feminină din Transilvania respingea feminismul radical, calificându-l ca irațional, ca o mișcare ce promova obiective ce nu puteau fi atinse printr-o evoluție naturală.

Aceasta a generat chiar o receptare cu sens peiorativ a cuvântului „feminism“, folosit mult prea des pentru desemnarea de revendicări ridicole și extravagante⁸. În cel mai fericit caz, pentru a salva locul

³ Elena Pop Hossu-Longin, *În chestia feminină, în Transilvania*, an I.I, nr. 11. (Sibiu), 1920, p. 901.

⁴ Constanța Hodoș, *Feminismul nostru, în Societatea de mâine*, an III, nr. 24. (Cluj), 1926, p. 440.

⁵ Valeria Tulbure, *Cum înțeleg emanciparea femeii, în Lumina femeii*, an I, nr. 3 (Cluj), 1920, p. 96.

⁶ „Anuarul al II-lea al Reuniunii Femeilor Române, 22 febr. 1920—12 iul. 1921, 12 iul. 1921—28 mai 1922“ (Beiuș), 1922.

⁷ Maria Baiulescu, *Un manifest pentru colaborarea femeilor române, în Gazeta Transilvaniei, an LXXXVII*, nr. 1, 1924, p. 3.

⁸ Micaela Catargi, *Feminismul, în Transilvania*, an 59, nr. 12. 1927, p. 593.

termenului în vocabularul mișcării feminine ardelenе, s-a ajuns la definiții ajustate. Astfel, în articolul „Problema feminină”, Maria Baiulescu definea feminismul ca rezultat al dorinței femeii educate de a activa mai intens în afara căminului, și încercând o compatibilizare a sa cu spiritul ardelean, — considera finalitatea acestui deziderat ca fiind sprijinul pe care femeia dorea să-l acorde soțului și statului. Numind acest prim pas „feminism”, aprecia că el putea să se facă violent ca-n Anglia, sau cu „libertăți largi de concepție exagerată”. „La noi, sublinia în continuare, femeia cultă nu a purtat lupte ridicole pentru câștigarea drepturilor sale, ci a stăruit la ridicarea demnității sale pentru a avea autoritatea necesară pentru ajutorarea tovarășelor sale din clasele necăjite, pentru apărarea copilului”⁹. În consecință mișcarea feminină din Transilvania nu era concepută ca o mișcare contestatară care să atribuie în acest sens femeii un rol combatant. „Drepturile ce-i revin nu și le va câștiga printr-o răsturnare fătășă ori ascunsă a ordinii sociale, nici nu va zdrobi în mod forțat desfășurarea inevitabilă a evenimentelor favorabile eliberării ei definitive din sclavia morală și intelectuală în care zăcuse secole întregi” aprecia Viora Ciordaș¹⁰.

În condițiile în care mișcarea, feminină se detașa de spiritul mișcării feministe, refuzând să caute originile în improvizații ad-hoc determinate de moda timpului, apela la istorie. Astfel se sublinia faptul că activismul feminin ardelen a s-a născut din necesități istorice, existând o tradiție în susținerea de către femeile române a tovarășilor lor de viață în momente de cumpănă care au presărat istoria acestui popor. Această manieră de a demonstra prin apelul la istorie rațiunile și sensul activismului feminin ardelen, a fost practică pe tot parcursul perioadei interbelice. Recurgând insistent la memoria colectivă ca depozitară a amintirii unor femei celebre ale trecutului românesc, se invoca tradiția ca temei al demersului feminin contemporan și se fundamenta, se argumenta o ideologie particulară¹¹. Pe de altă parte acest aspect poate fi privit și ca expresie a unor afinități cu discursul practicat înainte de război, la nivelul mișcării naționale.

De altfel, așa cum reiese și din paginile anterioare, acesta nu este singurul aspect care atestă continuitate. Se poate vorbi de câteva coordonate tradiționale care stau la baza arhitecturii discursului mișcării feminine din Transilvania în perioada interbelică, de o statornicie la nivelul valorilor profesate, chiar dacă realitatea istorică oferea un nou cadru și mijloace de exprimare.

Națiunea ca valoare supremă, trebuia apărată și consolidată. Acestor obiective trebuia să-și subordoneze menirea femeia, ca mamă și

⁹ Maria Baiulescu, *Problema feminină*, în *Gazeta Transilvaniei*, an XCIV, nr. 113, 1931, p. 1.

¹⁰ „Anuarul al II-lea al Reuniunii Femeilor Române, 22 febr. 1920—12 iul. 1921, 12 iul. 1921—26 mai 1922”, Beiuș, 1922.

¹¹ Vezi în acest sens discursurile Mariei Baiulescu, în *Reuniunea Femeilor Române din Brașov. Raportul jubiliar al comitetului Reuniunii Femeilor Române din Brașov 1851—1926*, Brașov, 1928, p. 9—15 și Sofia Meteș, *Femeia română în trecutul Ardealului*, în *Arh. Stat. Cluj*, Fond Sofia Meteș, nenumărat.

soție, tovarășă de viață și educatoare, făuritoare a viitorului neamului¹². Astfel, familia era cea prin care femeia putea în primul rând să aducă servicii națiunii, de aici un adevărat cult al familiei profesat prin gândirea și acțiunea elitei feminine ardelenice¹³. Rolul și locul femeii în societatea românească era conceput din perspectiva acestei construcții în care femeia avea un rol bine stabilit și de importanță deosebită¹⁴.

Activitatea pe tărâm cultural, educativ, religios, filantropic, constituiau direcții consacrate în care femeia putea să-și manifeste plener abilitățile. Educarea tineretului, ridicarea culturală și asanarea morală a societății, educația în spirit național și cultivarea tradiției în acest sens, asistența socială, erau modalități prin care putea să contribuie la fortificarea edificiului național.

După război, prin discursul feminin s-au fixat câteva obiective prioritare spre care trebuiau să se concentreze demersurile femeilor. Efortul lor era canalizat în primul rând spre lumea satului, spre familia țărănească. Semnificativ sublinia Maria Baiulescu în discursul „Familia țărănească”, importanța ridicării sociale și morale a familiei țărănești și pleda în acest sens pentru educația agricolă, menajeră, industrială, igienică, religioasă, națională, a femeii de la sate¹⁵.

Educația tineretului era considerat un alt pol în jurul căruia trebuiau să graviteze preocupările feminine. Aceasta după cum arăta aceeași Maria Baiulescu, pentru a-l feri de „moravurile decadente, învălmășeala convulsivă a materialismului, al demoralizării, a corupției contagioase”¹⁶. În condițiile în care se constata că dezechilibrul moral și intelectual al epocii era mai primejdios decât cel financiar, economic, se îndemna la o nouă cruciadă feminină împotriva nedreptății, minciunii, adulterului, luxului, asasinatului¹⁷.

În această luptă, cultivarea credinței trebuia să devină o armă și un obiectiv spre redresarea morală a societății¹⁸. Ea-și dovedise în timp valoarea nu numai ca scut împotriva viciilor, dar și al altor primejdii¹⁹. Între acestea, în discursurile sale Maria Baiulescu invoca comunismul, cu atât mai mult cu cât în fața ideilor sale molipsitoare considera că nu există nici o stavilă decât, moralul unui popor con-

¹² Elena Pop Hossu-Longin, *Amintiri 1880—1930*, Cluj, 1932, p. 123—126.

¹³ *Lumina femeii*, an 1, nr. 3, 1920, p. 96.

¹⁴ vezi în acest sens Maria Baiulescu, *Rolul biopolitic al femeii române*, în *Gazeta Transilvaniei*, an XC, numerele 37—41, 1927.

¹⁵ Maria Baiulescu, *Familia țărănească*, conferință ținută la secția feminină a Congresului internațional agricol, în *Gazeta Transilvaniei*, an XCII, nr. 60, 1929, p. 2.

¹⁶ *Discursul Mariei Baiulescu la Congresul Uniunii Femeilor Române*, în *Gazeta Transilvaniei*, an LXXXVIII, nr. 1 94, 1925, p. 5.

¹⁷ *Cuvântarea președintei Maria Baiulescu la Jubileul Reuniunii Femeilor Române din Brașov*, în *Reuniunea Femeilor Române din Brașov. Raportul jubilar al Comitetului Reuniunii Femeilor Române din Brașov, 1851—1926*, Brașov, 1928, p. 13—14.

¹⁸ Maria Baiulescu, *Un manifest pentru colaborarea femeilor române*, în loc. cit., p. 3.

¹⁹ Maria Baiulescu, *Credința strămoșească*, în *Gazeta Transilvaniei*, an LXXXVI, nr. 1—5, 1923, p. 6.

²⁰ *Discursul Mariei Baiulescu la Congresul Uniunii Femeilor Române*, în *Gazeta Transilvaniei*, an LXXXVIII, nr. 1, 1925, p. 5.

știent de puterea, de valoarea, de tradițiile și de originea sa²⁰. Orice „atentat împotriva obârșiei poporului român“, a religiozității sale, îl considera echivalent cu un atentat la adresa existenței sale²⁰. Și aceasta pentru că așa cum arăta Sofia Metes în conferința „Imperative românești“, pârghia rezistenței noastre de veacuri s-a fixat în „ideea națională și în credința în Dumnezeu“. Credința, sublinia Sofia Metes, a fost mereu un factor de rezistență și temei al vieții familiale, sociale, și de stat²¹.

Acestea erau deci obiective și modalități tradiționale de activizare a femeii pe tărâm social, dar regândite pentru ambianța postbelică și profesate în consecință de discursul feminin în Transilvania în perioada interbelică. Depășirea acestora și diversificarea preocupărilor femeii era acceptată doar în măsura în care aceasta nu afecta edificiul familial. Astfel, îmbrățișarea unor profesii de către femei era privită cu multă circumspecție. Această stare de spirit a dominat încă primii ani de după război și o reflectă și constatările Elenei Pop Hossu-Longin: „Căci dacă mergem pe cărarea pe care am apucat-o, când cu îmbulzeală aproape bolnăvicioasă, se îngrămădesc fetele noastre la cariere independente, azi mâine, dacă se admite cu atâta ușorință aceasta, vom avea, un proletariat feminin și vetrele familiale vor deveni pustii, în dauna incalculabilă a statului și neamului“²². Însă treptat această atitudine negativă vehementă, se va dilua sub presiunea realităților.

Manifestarea femeii pe tărâm economic, socializarea ei tot mai accentuată devenise evidentă. Legislația puncta și ea pași noi în direcția emancipării civile și politice a femeii. Se adăuga influența feminismului profesat de mișcarea feminină din Vechiul Regat și starea de spirit a noii generații. Orî discursul feminin ardelean nu putea să rămână imun, să nu recepteze toate acestea și ca ideologul hindu să persevereze în ideea că ajunge să-ți torci lina în casă pentru ca să fii ușurat de nevoi. Acest lucru îl constata Micaela Catargi într-o conferință intitulată „Feminismul“, ținută în 1927 la ședința festivă a secțiilor „Astrei“, și afirma că mai devreme sau mai târziu, ca o evoluție firească, emanciparea își impune legea. „Legiuitorii o resping un timp, cedează apoi și credem — continua ea — că în gravul proces de evaluare al societății actuale este mai bine ca bărbatul și femeia să se unească, înțelegători și compătimitori pentru a dezlega împreună problemele“. Concluziona că rosturile grupărilor feministe trebuie să înțelese ca o evoluție naturală a societății²³. Treptat se va remarca regândirea unor aspecte legate de activitatea economică și social politică a femeii.

Semnificativ în acest sens este și apelul lansat de Uniunea Femeilor Române în 1925 și intitulat „Cuvânt de pregătire pentru femeile române în legătură cu noua lege administrativă“. Se sublinia că ținând cont de extinderea Uniunii prin aderările din 1924—1925 și cuprinderea unor

²¹ Sofia Metes, *Imperative românești*, în Arh. Stat. Cluj, Fond Sofia Metes, nenumărat.

²² Elena Pop Hossu-Longin, *În chestia feminină*, în loc. cit.

²³ Micaela Catargi, *Feminismul*, în loc. cit.

societăți de asistență, culturale și de idei, s-a decis ca pe lângă acțiunile tradiționale Uniunea să continue opera de ridicare a demnității feminine prin pregătirea ei civică și prin pregătirea pentru emanciparea ei politică, în condițiile în care bărbații români s-au convins de această necesitate, fapt confirmat de documentele adoptate la Alba-Iulia și de Sfatul Țării la Chișinău, dar și de Constituția din 1923. Femeia română era îndemnată să nu piardă acest moment ce-i oferea posibilitatea de a experimenta, a se pregăti, a se manifesta în marea gospodărie a statului, urmând exemplele înaintașelor care la un moment dat au avut curajul de a îmbrățișa meseria, asigurându-și existența din munca proprie. În încheiere se concluzionează: „Nepregătindu-se femeia în toate ramurile de activitate, nu numai că va pierde ea, dar și societatea care va rămâne lipsită de aportul femeii și prin aceasta într-o stare mai inferioară de civilizație.

Fiecare femeie trebuie să muncească ceva.

Să binecuvânteze dar momentul, care-i deschide căi noi, iar nu să se arate nevrednice ca fecioarele nebune din *Evanghelia*²⁴.

Același mesaj răzbate și din discursul rostit în 1925 de Maria Baiulescu la Congresul Uniunii Femeilor Române, prin care îndemna societățile feminine să se ocupe de educația civică și socială a femeii prin cursuri pentru femei²⁵. Tot ea aprecia în 1927 în cadrul conferinței „Rolul biopolitic al femeii române”, că femeia română va evolua ca și femeia din alte state și în problema drepturilor publice, tot în plină demnitate și înțelegere cu frații și soții săi pentru realizarea acestei prevederi în Constituție, prin votarea unei noi legi. Și sublinia semnificativ „Prin urmare vedem că nu există nici un antagonism între ambele sexe”²⁶.

Observăm urmărind fragmentele prezentate anterior, abandonarea vehemenței cu care în primii ani de după război a fost respinsă problema emancipării femeii pe tărâm economic, dar mai ales politic. Contabilizând realități evidente, pașii făcuți în continuare pentru emanciparea femeii, erau percepuți ca rezultat al unei evoluții naturale. În acest sens se impune punctul de vedere exprimat de Maria Baiulescu, potrivit căruia, problema feministă trecuse prin cele mai grele faze, de la ridicularizarea, la discutarea sa, pentru a fi în cele din urmă acceptată²⁷. Emanciparea politică a femeii pe baza unui consens general, ca rezultat al maturizării ideii și societății care o accepta, nu ridica femeia împotriva bărbatului, ci se realiza cu sprijinul acestuia din urmă și cu acordul său. Este o perspectivă care se înscrie în tiparul tradițional al ideologiei mișcării feminine ardelene. În emanciparea femeii trebuia înlăturată orice acțiune care putea lua aparența luptei dintre sexe. În același spirit se respingea ideea vehiculată la un moment dat a

²⁴ *Uniunea Femeilor Române din România către femeile române. Cuvânt de pregătire pentru femeile române în legătură cu noua Lege pentru Unificare Administrativă*, în „Gazeta Transilvaniei”, an. LXXXVIII, nr. 1, 1925, p. 3.

²⁵ *Discursul Mariei Baiulescu la Congresul Uniunii Femeilor Române în Gazeta Transilvaniei*, an LXXXVIII, nr. 1, 1925, p. 5.

²⁶ Maria Baiulescu, *Rolul biopolitic al femeii române*, în loc. cit.

²⁷ *Ibidem*.

constituirii separate a unei grupări politice feminine, pledându-se pentru colaborarea femeilor cu partidele politice care au dovedit prin trecut, organizare și activitate, capacitatea lor de conducere²⁸. Ca urmare presa ardeleană semnală în deceniul patru tot mai des constituirea de secții feminine ale partidelor politice în Transilvania²⁹.

Evoluția evenimentelor internaționale, a accentuat în deceniul al IV-lea sentimentul de insecuritate națională care s-a răsrânt asupra discursului mișcării feminine. Problematika feminină era abordată exclusiv din prisma datoriei naționale ale femeii, în fața pericolelor ce amenințau statul național, națiunea română. Discursurile antirevizioniste rostite în acest context cheamă femeile române la o mare și hotărâtă mișcare care să se opună oricăror intenții de revizuire, să se angajeze în efortul de apărare al țării³⁰. În acest sens Sofia Meteș sublinia în 1936 la Adunarea generală a Grupării Femeilor Române din Cluj: „Dacă popoarele mari și mai puternice decât noi, a căror viață națională e bine statornicită în alvia hotarelor fixate de veacuri, utilizează energia femeilor cu admirabile rezultate în toate domeniile vieții publice, cu atât mai mult neamul nostru nu se poate lipsi de importantul capital de muncă, energie și entuziasm ce-l reprezintă femeia³¹. Dar emanciparea femeii nu mai constituia acum problema care polariza discursul. Ea a trecut din nou într-un plan secundar, cedând locul unui obiectiv prioritar — apărarea integrității și suveranității naționale. Lupta se declanșa împotriva a tot ceea ce slăbea vigoarea resurselor morale ale neamului, ideea națională ca reazim și temelie a vieții de stat³².

În concluzie, urmărind evoluția și conținutul discursului mișcării feminine, se pot detașa câteva etape distincte prin caracteristici. Astfel, în perioada fundamentării sale, până la război, discursul a fost dominat de *ideea emancipării naționale*. Emanciparea femeii era privită prin prisma acestui obiectiv, deci subordonată lui și limitată la emanciparea culturală. În același sens, depășirea cadrului tradițional al activităților feminine, al familiei, viza activitatea filantropică, culturală, religioasă, subordonată de asemenea emancipării naționale.

După Unire s-a deschis o nouă etapă în evoluția discursului feminin, care s-a concentrat în primul rând în jurul *problemei drepturilor femeii* și care s-a extins temporal cu precădere în limitele deceniului al III-lea. Ca elemente noi au apărut în discurs aspecte legate de munca, de drepturile politice și civile ale femeii. În virtutea tradiției, acordarea acestor drepturi și exercitarea lor nu trebuia să genereze conflictuali-

²⁸ De la U.F.R. Moțiune relativ la anteproiectul de lege pentru reforma administrativă, în *Gazeta Transilvaniei*, an XCII, nr. 43, 1929, p. 6.

²⁹ vezi de exemplu, *Gazeta Transilvaniei*, an XCII, nr. 17, 1930, p. 6, *Idem*, an XCIX, nr. 54, 1936, p. 4.

³⁰ Maria Baiulescu, *Glăsu de protest al femeilor române*, în *Gazeta Transilvaniei*, an XCV, nr. 96, 1932, p. 2. Elisabeta Hențiu, *Rolul femeii române în lipsa națională*, în *Idem*, an XCIX, nr. 58, 1936, p. 4, Sofia Meteș, *Revizionismul*, în Arh. Stat. Cluj, Fond Sofia Meteș, nenumărat.

³¹ Arh. Stat. Cluj, Fond Sofia Meteș, nenumărat.

³² Semnificative sunt în această direcție de exemplu pledoariile împotriva căsătoriilor mixte, vezi de ex. Arh. Stat. Cluj, Fond Sofia Meteș, nenumărat.

zarea intereselor femeii și bărbatului. Totul se subordona unui nou obiectiv, *apărarea și consolidarea cuceririlor de la 1918*.

Ultima etapă în dezvoltarea discursului mișcării feminine între războaie a fost dominată de ideea *apărării statului național* într-o ambianță internațională deteriorată, accentuându-se *datorile femeilor*, emanciparea lor în continuare fiind privită din perspectiva creșterii posibilităților lor de manifestare în serviciul patriei.

Însă dincolo de aceste delimitări se constată coerența discursului feminin, conferită de dimensiunea națională a mișcării, la care s-a raportat pe tot parcursul perioadei definirea celorlalte dimensiuni: culturală, religioasă, filantropică, etc. De aici a rezultat o axiologie proprie, în limitele căreia a fost gândit discursul feminin înainte și după război.

Pentru această continuitate pleda și profilul celor care au susținut acest discurs. Multe din personalitățile feminine care au contribuit la fundamentarea ideologică a discursului, l-au profestat înainte, dar și după război. Erau în primul rând soții, fiice ale unor cunoscute personalități ale mișcării naționale din Transilvania, influențate în inițiativa lor în mare măsură de acestea, și care au elaborat un discurs care-și explică și prin cele arătate mai sus afinitățile cu discursul mișcării naționale din Transilvania. Astfel de exemplu, Viora Ciordaș sau Elena Pop Hossu Longin³³ se numărau printre figurile care au debutat în mișcarea feminină antebelică și au continuat să activeze și după război. Dar cea mai semnificativă figură a rămas Maria Baiulescu, care inițind în 1911 federarea societăților feminine din Transilvania, a constituit un organism reprezentativ al mișcării feminine ardelenice în fruntea căruia s-a situat și în perioada interbelică, rămânând în continuare principalul purtător de cuvânt al femeilor din Transilvania³⁴. Din această perspectivă discursul său a rămas unul de referință. Lor li s-au adăugat și alte nume în perioada interbelică, însă s-a remarcat în genere o aliniere pe direcția inaugurată de aceste deschizătoare de drum.

Astfel influența feministă a fost sensibilă și s-a exercitat prin femei originare sau reprezentante ale mișcării feminine din Vechiul Regat, sau prin tânăra generație. Discursul tradițional a îmbrățișat revendicările feministe în cele din urmă, dar le-a integrat viziunii sale tradiționale privind rolul și locul femeii în societate. Sunt relevante, pentru acest aspect intervențiile în cadrul congreselor sau altor întruniri ale Uniunii Femeilor Române după extinderea sa și cuprinderea unor societăți din Vechiul Regat, Basarabia și Bucovina, și care conturează clar două tipuri de discurs. Discursul tipic ardelean înscris în coordonatele tradiționale și discursul feminist promovat cu precădere de repre-

³³ Viora Ciordaș, soția lui dr. I. Ciordaș, lider al mișcării de emancipare națională din Bihor. A fost președinta Reuniunii Femeilor Române din Beiuș și jur. Elena Pop-Hossu-Longin, fiica lui Gheorghe Pop de Băsești, a fost printre membrele fondatoare a Reuniunii Femeilor Române Sălăjene, a organizat reuniunile de la Hunedoara, Orăștie.

³⁴ Maria Baiulescu, fiica lui Bartolomeu Baiulescu, s-a afirmat prin activitate publicistică și în cadrul mișcării feminine din Transilvania, a fost Președinta Reuniunii Femeilor Române din Brașov și președinta Uniunii Femeilor Române.

zentante ale societăților din Vechiul Regat. Deși delimitarea n-a fost rigidă și colaborarea n-a exclus o influență reciprocă, discursul reprezentantelor femeilor ardeleni a rămas fidel ideologiei tradiționale care a conservat și în perioada interbelică identitatea atât de bine definită a mișcării feminine din Transilvania.

GHIZELA COSMA

THE ROMANIAN FEMINIST MOVEMENT BETWEEN 1918–1938

(Summary)

The feminine movement started in the second half the 19th century, as a manifestation of the general struggle for national emancipation. This period is essential for the whole development during the between the wars epoch. There are some traditional coordinates at the basis of the feminine discourse in Transilvania before and after the war, as well as some constant values taken into account.

Women had to protect nation as a supreme value and they accomplished this task through their role in the family. There was a certain reluctance in the epoch towards the feminist radical demands in the Old Kingdom, the dominant tendency being that of keeping the movement between the limits of the traditional demands, based on the idea of „national emancipation“ of women. Thus, the movement didn't become offensive in order to give special rights to women. In fact, the discourse approached obvious problems and realities, conceived as steps of a natural evolution, in which women were not men's enemies, but their companions and helpers. Other such steps were also filantropic activities, cultural and religious ones, in which women went beyond the strict limits of feminine activities.

The problem of women's rights is tackled after the Union, mostly in the 3-rd decade. Among the new elements there are aspects connected to work, to the political and civil rights of women. Traditionally, the practice of these rights didn't bring into conflict men's and women's interests, but came to protect the accomplishments of 1918.

The last stage of development in the discourse of feminine movement between the wars was dominated by the idea of protecting the national state, in the same line of feminine manifestation for the good of the state.

Beyond these restrictions, one can see the coherence of the feminine movement in the national dimensions. Most of the outstanding feminine figures cared for the continuity of this national discourse, before and after the war: they were daughters and wives of well-known personalities of Transilvanian national movement. Among them: Viora Ciordaș, Elena Pop Hosu Longin, Maria Baiulescu—who were, first of all, pioneers of the feminine way, continued between the wars by other names. The feminist influence was minor. Finally, even if the separation was not very rigid and included a mutual influence, the discourse of Transilvanian women stayed faithful to the traditional ideology.

³⁵ vezi de exemplu discursurile rostite la Congresele Uniunii Femeilor Române în 1924. 1926.